

Popper Versus Marx: Metodolojik Bir Değerlendirme

Serdar DUGAN¹

¹ Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, SBE, dugansdr@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8812-6895

Öz: Yanlışlamacılık kuramıyla metodolojik ve yöntem-bilimsel tartışmalara damga vuran Karl Popper 20. Yüzyılın en öneli felsefecisi ve sosyal bilimcisidir. Eleştirel akıcılık ve yanlışlamacılık kuramlarıyla modern bilimsel felsefi tartışmalarının ilk başvuru kaynağı olan Popper, düşüncelerini ve teorilerini Aristoteles, Platon, Hegel ve Marx gibi sosyal ve toplumsal anlamda büyük sistem kurucuları üzerinden irdelemiş ve somutlaştırmıştır. Marx'ın geleceğe yönelik öndeyişlerini ve mutlak savlarını eleştiren Popper'a göre ekonomik determinizm temelli bir tarih anlayışı hatalıdır. Çünkü Popper, iktisadi, siyasi ve toplumsal yapıda ortaya çıkan sorunların sadece sınıf çatışmaları ve iktisadi dönüşümler üzerinden değerlendirilmesini hatalı görmüş, hatta bilimsellikten uzak olarak nitelendirmiştir. Buna ek olarak Marx'ın yanlışlamayı ve kuramsal eleştiriyi kabul etmeyen materyalist tarih anlayışı da hatalıdır. Bu durumu tarihsicilik kavramı ile açıklayan Popper'a göre mutlak öndeyişlere dayanan materyalist tarih görüşü, toplum için kesin ve öngörülebilir yargılar taşıması nedeniyle metodolojik olarak yanlıştır. Bu çalışma, tarihsel ve toplumsal bir sistem kurucusu olan ve batı düşüncesini ciddi anlamda etkileyen Marx'ın, ortaya koymuş olduğu iktisadi, siyasi, sosyal ve toplumsal iddiaların Popper özelinde eleştirisi üzerinden oluşturulmuştur. Ayrıca çalışmada, bu eleştirilerin niteliği üzerinde durulmuş ve Marx'ın toplumsal öngörülerinin Popperian bakış açısı ile eleştirisi irdelenmiştir

Anahtar Kelimeler: Tarihsicilik, Yanlışlamacılık, Yöntembilimsel

Jel Kodları: B00, B10, B14, B41

Popper Versus Marx: A Methodological Evaluation

Abstract: Karl Popper, who left his mark on methodological and methodological debates with his falsification theory, is the most prominent philosopher and social scientist of the 20th century. Popper, who is the first source of reference for modern scientific philosophical discussions with his theories of critical fluency and falsification, analyzed and embodied his thoughts and theories through the great social and social system founders such as Aristotle, Plato, Hegel and Marx. According to Popper, who criticizes Marx's predictions and absolute claims about the future, an understanding of history based on economic determinism is wrong. Because Popper considered the evaluation of the problems arising in the economic, political and social structure only through class conflicts and economic transformations, and even described it as unscientific. In addition, Marx's materialist understanding of history, which does not accept falsification and theoretical criticism, is also wrong. According to Popper, who explains this situation with the concept of historicism, the materialist view of history based on absolute predicates is methodologically wrong because it carries definite and predictable judgments for society. In this study, Popper's critique of the historical and social processes put forward by Marx, who is a historical and social system builder and who seriously influenced western thought, and the nature of these criticisms are emphasized and the criticism of Marx's social predictions from Popperian point of view is examined.

Citation: Dugan S. (2023). Popper Versus Marx: Metodolojik Bir Değerlendirme. *Politik Ekonomik Kuram*, 7(1), 43-55.
<https://doi.org/10.30586/pek.1258142>

Geliş Tarihi: 01.03.2023
Kabul Tarihi: 06.05.2023

Telif Hakkı: © 2023. (CC BY)

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Keywords: Historicism, Falsificationism, Methodological

Jel Codes: B00, B10, B14, B41

1. Giriş

Tarihsel süreç dikkate alındığında, geleneksel sosyal bilimciler iktisadi, siyasi ve sosyal sorunlara birtakım kalıcı çözümler üretmek için mutlak bilgi arayışında olmuşlardır. Bu bağlamda, toplumsal gerçeklik bilgisinin, toplumsal değişimi mutlak bir kesinlikle açıklayabilecek birtakım evrensel ve indirgenemez yasalara dayandığı görüşünde olmuşlardır. Geleneksel sosyal bilim anlayışını yöntemsel olarak benimseyen düşünürler, toplumsal sorunlara kalıcı çözümler üretmek için oluşturan mutlak yasaların, insanlık tarihinin sistematik bir yorumuyla keşfedilebileceğini öngörmüşler ve mutlak yasaların oluşum sürecinde sosyal değişimi temel endişe kaynağı olarak kullanmışlardır. Geleneksel sosyal bilim yöntemlerinin en etkili eleştirmenlerinden biri olan Karl Popper, Karl Marx'ı bu tür sosyal bilimciler grubuna dahil etmiş ve Marx'ında yöntemsel olarak kullandığı bilimsel mutlakiyetçiliği bir birtakım özelliklerle sınırlandırmıştır. Bunlar; (Popper K. , 2003, s. 3-30).

- Toplumsal değişim süreçleri mutlak yasalara göre gerçekleşir.
- Mutlak yasaların bilinmezliği toplumsal ve sosyal reformları imkânsız ve mantıksız hale getirir.
- Sosyal değişim süreçlerinde toplum, parça ve bireye göre daha öncül konumdadır.

Popper, yukarıdaki sınırlandırmalar bağlamında Marx'ın temel endişesinin ve bilimsel metodolojisinin, kendi zamanının toplumsal kaosu olduğunu ve bu kaosu çözümü için ortaya atılan mutlak bilginin, ancak tarihsel ve toplumsal süreçlerin incelenmesiyle oluşan öndeşmelerle önleneceğini belirtmiştir. Popper'a göre Marx'ın mutlak bilgi arayışındaki bu yöntem hatalıdır ve yöntemsel olarak eleştiriye kapalıdır. Buna ek olarak Marx toplumsal değişimi, üretim tarzında ve süreçlerinde ortaya çıkan gelişim süreçleri olarak görmüş ve her üretim tarzının kendine özgü toplumsal çatışmaları da beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Popper, bu tarz tarihsel öndeşmeleri "tarihsicilik" kavramı özelinde ele almış ve Marx'ın iddia ettiği öngörülerini bu kavram çerçevesinde eleştirmiştir.

Marx, üretim tarzlarında ve süreçlerinde ortaya çıkan çatışmaların, mutlak bilgi arayışı sonucunda çözülmesinin ve bu çözümle diyalektik kavramını geliştirmesinin mutlak sosyal düzene yol açacağını belirtmiş, toplumlumun reforme edilmesine yönelik iktisadi, siyasi ve sosyal programların bu hedefle uyumlu olması gerekliliğini iddia etmiştir (Ateeq, 2019, s. 43-44). Marx'ın çalışmalarının genel çerçevesi ve çalışmalarında kullandığı bilimsel metodoloji, bireylerin toplumsal varoluşları nedeniyle birtakım kimliklere sahip olduğu, yani toplum veya kolektivitinin bireylere göre daha öncül bir konumda olduğudur. Marx'ın kullandığı yöntemsel bakış açısına göre birey, kendi kendine yeterli görülmemeyen bir tür, yani kolektiviteye bağımlı durumdadır. Bu açıdan bakıldığında, Popper'ın tümevarımsal yöntem üzerine yapmış olduğu tüm eleştirilerin aksine Marx'ın, toplumsal değişim süreçlerinde parçaya veya bireye karşı bütünü ya da kolektiviteleri tercih ettiği çıkarımı yapılabilmektedir.

Marx'ın metodolojik konumunu eleştirel bir şekilde irdeleyen Popper, Marx'ın mutlakiyetçiliği benimsediğini ve rasyonel olarak savunulamaz bir tarihselcilik anlayışının var olduğunu iddia etmiştir. Popper'a göre tarihselcilik anlayışı, toplumsal bütünlüklerin, mutlak kabul edilen birtakım yasalar aracılığıyla, parçalar üzerinde kontrol sahibi olmasını gerektiren "bütüncüllüğü" irdelemeden kabul etmektedir. Fakat Popper, bu tür mutlak yasaların rasyonel bir gerekçesi olmadığını savunmuştur. Popper'a göre mutlak kabul edilsin veya edilmesin tüm bilgilerin yanılabilir ve yanlışlanabilir olması gerekmektedir.

Bu çalışmada Marx'ın iktisadi, siyasi ve sosyal olayları üzerine geliştirmiş ve birtakım öndeşmelerde bulunmuş olduğu öğretileri üzerinde durulacak ve bu öğretilerin Popperian bakış açısı ile metodolojik olarak eleştirisi irdelenecektir. Çalışmanın ilk

bölümünde, Popper'ın tarihsicilik ya da historizm görüşleri, Marx'ın materyalist tarih anlayışı üzerinden incelenecektir. İkinci bölümde, Marx'ın tarihi sınıf savaşmaları ve çatışmaları olarak görmesi ve metodolojisini bunun üzerine kurması, Popperian bakış açısıyla yöntemsel olarak değerlendirilecektir. Üçüncü ve dördüncü bölümde ise Marx'ın bilimsel holizmi ve ekonomik determinizmi çeşitli açılardan değerlendirilecektir. Sonuç kısmında Popper'ın Marx'ın tarihsel ve toplumsal süreçler bazında ortaya koymuş olduğu tüm argümanların eleştirisi incelenecektir.

2. Popper'ın Tarihsicilik ya da Historizm Görüşleri Bağlamında Marx Eleştirisi

Tarihsicilik kavramı, tarihsel süreçte, sosyal bilimlerde sürekli tartışılan bir kavram olagelmıştır. Kavram Nietzsche, Lukacs, Gramsci, Benjamin, Popper, Althusser, Rosenthal ve Sanyal gibi önde gelen düşünürler için bazen olumlu bazen olumsuz bazen de "şeyleştirici" ve ideolojik bir kavram olarak tanımlanmıştır. Buna ek olarak bazı çevreler, tarihsici söylemler ve yaklaşımlara, Marksizmin yanlış olan her şeyin başlangıcı olarak nitelendirmiştir (Macey, 2001).

Rosenthal bu kavramsal karmaşayı ve tarihsiciliğin çoklu biçimlerini, birbirinde ayırır, çağsal ve genetik tarihsicilik çatışması olarak nitelendirir ve bir şeyin tarihsel oluşumunun özel koşullarına gönderme yaparak, açıklama iddiasında bulunan bir söylem olarak tanımlar. Yani Rosenthal'ın tarihsicilik görüşü, tarihsel ve toplumsal olayların nasıl ortaya çıktığı ve nasıl olduğunun açıklığa kavuşturulmasının söylemsel biçimidir (Rosenthal, 1998, s. 28).

Popper tarihsiciliğin her türlü görüşüne karşı eleştirel bir tutum benimsemiş ve değerlendirmelerini bu eleştiriler üzerinden gerçekleştirmiştir. Popper'a göre tarihsici yöntem iki açıdan hatalıdır. Bunlar; önceden belirlenmiş tarihsel ve toplumsal aşamaların zorunlu kabulü ve aşmaların gerçekleşeceğine olan mutlak inançtır. Başka bir deyişle Popper, yaklaşmakta olan değişim ve dönüşümlerin önceden tahmini üzerine kesin kabulleri beyhude ve bilimsellikten uzak tözler olarak nitelendirmiştir (Popper, 1961, s. 51). Fakat Popper'ın kesin ve mutlak tarihsici eleştirisi Michael Löwy'e göre hatalıdır. Çünkü Marx'ın tarih görüşünde "praksisin veya siyasi müdahalenin" rolünü göz ardı edildiği bir eleştiri eksiktir ve yetersizdir. Löwy'e göre bu hata, Popper'ın çok önemli bir noktayı gözden kaçırdığı anlamına gelmektedir. Çünkü Marx, Popper'ın argümanının ima ettiği gibi, siyaset pratiği ile tarih arasında yanlış bir karşıtlık kurmaz ve de tarih ve siyaset pratiği birbirinden ayırmaz (Löwy, 2005, s. 40).

Popper, bazı sosyal bilim yapılarının ve yöntemlerinin görevinin, öngörülerde bulunmak ya da mevcut bilimsel öngörülerini birtakım metodolojik yöntemlerle daha sağlam temele oturtmak olduğunu ve özellikle iktisadi, siyasi, sosyal ve toplumsal yapıların sosyal bilimlere uzun vadeli tarihsel öndeğişler sağlamak yükümlülüğü bulunduğunu belirtmiştir. Popper'a göre, yöntemsel açıdan irdelenen bu tür yapılar, tarihsel olayların oluşumunda ve gelişiminde birtakım sosyal bilimcilerin "kahinlik" etmelerine olanak sağlayan, tarihsel yasaları ortaya çıkışına neden olmuştur. Metodolojik açıdan bu çeşit iddiaları ileri süren yapıları Karl Popper, Tarihsicilik ya da *Historizm* olarak adlandırmıştır (Popper, 1989a, s. 25-26).

Öte yandan öndeğişlerin, öndeğişlere konu olan olayları etkileyebileceği fikrinin tarihsel olarak oldukça eski olduğunu belirten Popper, *Oedipus mitosunu* örnek verir. Bu mitosa göre daha önce hiç görmediği babasını öldüren *Oedipus* durumu babasının onu terk etmesiyle başlayan bir durumdur ve ortaya çıkan bir *kehanetin* doğrudan sonucudur. Bu sebeple, tarihsel olsun olmasın öndeğişlerin, öndeğişe konu olan olaylar üzerindeki etkisi için "*Oedipus etkisi*" (The Oedipus Effect) tabirini kullanır (Becermen, 2010, s. 47). Bu açıdan Popper'a göre tarihsel öndeğişlerin – Popper bu öndeğişleri *The Oedipus Effect* mitosuna atıfla tarihsel kehanet olarak adlandırır- tarihsel olayları ya da olay örgülerini etkileyebileceğini ve şekillendirilebileceğini tarihsicilik olarak adlandırır ve yöntemsel açıdan bu yapıyı ciddi anlamda eleştirir (Popper, 1961, s. 12-13). Bu bağlamda Popper'a göre Marx da tarihsicilik zemininde hareket eden ve metodolojik anlamda bu yapıyı kullanan bir durumdadır ve hatalıdır.

Popper, tarihsicilik konusu üzerinden yönelmiş olduğu eleştirilerini kişisel olarak ifade etmekle beraber hiçbir şeyin tam anlamıyla ispatlanamadığı yerde mutlak ispata kalkışmanın kişisel bir görüşten öteye geçmeyeceğini belirtmiş ve bu durumu bilimsel bir gösteriş olarak nitelendirmiştir (Popper, 1989a, s. 27). Yani Popper'ın bilimsel metottan ve metodolojiden anladığı ve uyguladığı başlıca şey bilimin kendi sınırlılığını bilmesi ve bu yapı üzerinden ilerlemesidir (Becermen, 2010, s. 47). Popper'ın bilimsel yöntem üzerinde geliştirmiş olduğu bu iddiaları, Quinten ve Norton iki açıdan değerlendirmiştir. Bunlardan ilki, yöntem-bilimsel yapının temel amacı, totaliter yapıların kendi gerçekliğini doğrulamak adına tarihsicilik temeline dayanması ve liberal demokrasiyi gerçek dışı olarak nitelendirmesidir. İkincisi ise, Historizm eleştirisiyle mümkün ve akli olduğu belirlenen liberal demokratik programın istenirliğinin ahlaki oluşudur (Quinton & Norton, 2007, s. 303).

Popper, Marx'ı metodolojik olarak birçok açıdan eleştirmektedir. Fakat eleştirilerin temel çerçevesi, tarihsel öndeyişlerin mutlaklığı ve kesinliği kurgusu üzerinde olmuştur. Popper'ı, Marx ve Marxists metodoloji üzerinden yaptığı Tarihsicilik ya da Historizm eleştirilerini iki başlık altına toplamak gerekirse bunlardan ilki komünizmin mutlak geleceği, ikincisi ise Marx'ın tarihi ve tarihsel süreçleri sınıfsal açıdan değerlendirmesi ve sınıf savaşmaları olarak nitelendirmesidir.

2.1. Yeryüzü-Cenneti ve Komünizmin Mutlak Geleceği

Popper'ın değişikle Yeryüzü-Cenneti ütopyasının 1 geleceğini savunanalar ve inanlar metodolojik olarak bir hata içindedirler (Popper, 1989a, s. 27-28). Popper'a göre Marx tarihsel öndeyişlerde bulunan ütöpik bir kahindir. Bu bağlamda ortaya koymuş olduğu öndeyişler ve öngörüler gerçekleşmemiştir. Popper, Marx'ın metodolojik olarak ortaya koyduğu düşüncelerin toplumları ve bireyleri yanılttığını düşünmektedir. Ona göre Marx, toplumsal sorunlara yaklaşırken tarihsici bir yöntem kullanmış ve bu sorunların çözümünün bilimsel yolunun, mutlak kesinlik üzerine kurguladığı tarihsel kehanetler olduğunu belirtmiştir. Popper'a göre tarihsici yöntemin, metodolojik olarak mahvedici etkisinden Marx sorumludur (Popper, 2003, s. 77).

Marx, bireylerin toplumsal alanda yaşayış biçimlerin yanlış bir tasarım üzerinden kurgulandığını belirtir. Ona göre bireysel yaşamı belirleyen şey bilinç değil yaşam tasarımlarıdır. (Marx & Engels, 2013, s. 44-45). Marx'a göre ilk durumda bilinçten yola çıkılması hatalıdır ve gerçek yaşamla ilişkisi yoktur. İkinci durumda ise, yaşayan bireyin kendisinden yola çıkılarak yapılan değerlendirmelerin daha doğru olacağını ifade etmektedir. Yani Marx'a göre, tarihi, tarihsel süreçleri ve etkiledikleri tüm yapıları belirleyen şeyin bilinçten ziyade varlık ve toplum olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle tarihsel yapının oluşumu ve belirlenişi, özdeksel bir niteliği bulunmayan bir tözden ziyade maddi ilişkiler ağı olarak kabul edilen toplumsal yapının sosyo-ekonomik durumudur (Özlem, 2012, s. 152-153).

Marx, kapitalist üretim tarzının toplumsal bir sonucu olan özel mülkiyet anlayışına karşı, sosyalist üretim tarzının bütünüyle yeterli görmektedir. Ona göre Kapitalist üretim tarzının, pratik anlamda yansımalarından biri olan özel mülkiyete karşı, yaşanılması gereken tarihsel gerçeklik sosyalizmdir ve tarihsel süreç bu yönde ilerleyecektir. Yani kuramsal olarak kendini aşan bir hareket, tarihsel öndeyişler dikkate alındığında, pratikte sert ve uzatılmış bir yapının ortaya çıkışını tetikleyecektir (Marx, 2013, s. 134). Fakat Marx'a göre tarihsel süreçlerin hedef ve amaçları gerçekleşmeden önce bu yapıların bilincine varılması gerçek bir ilerleme sayılmamaktadır. Yani, Marx'a toplumsal pratiğe en uygun yaşam tarzı olan sosyalizmin gerçekleşmesini, toplumsal bilinçle aynı anda ilerleyen dinamik bir yapıya bağlamış ve tarihsel öndeyişlerini bu yapı üzerinde oluşturmuştur. Marx'ın tarihsel öndeyişlerinden bir diğeri de uluslar arasındaki

¹ Karl Popper'a göre Marx, tarihsel süreç içerisindeki oluşumların ve gelişimlerin zorunlu olarak komünist bir topluma evrileceğini ve bu süreçlerin bir sonucu olarak Yeryüzü-Cennetin kurulacağını öngörmektedir. Popper bu görüşü, ütöpik bir *Kehanet* olarak görür ve Tarihsicilik ya da Historizm eleştirilerinde bu yapıyı dile getirenleri Tarihsici olarak nitelendirir (Becermen, 2010, s. 47).

gelişmişlik farkının azalması, hatta yok oluş fikridir. Marx'a göre proletarya herhangi bir vatana ait değildir. Burjuvazinin gelişimi ve ilerleyişi, ulusal farkı azalttığı yönündeki görüşlerin aksine Marx, proletarya egemenliğindeki yapının, toplumsal eşitsizliği büyük oranda azaltacağı, hatta yok edeceği görüşündedir. Yani bireyin sömürüsüne son verilmesi, toplumlar arasındaki gelişmişlik farkını da azaltacaktır (Marx & Engels, 2011, s. 138).

Marx'ı metodolojik olarak yoğun bir şekilde eleştiren Popper, Marksist anlayışı yöntemsel açıdan salt tarihsicilik olarak nitelendirmiştir. Popper'a göre geleceğin tarihsel öndeşlerle belirlenebileceği iddiası, katı bir belirlenimcilik iddiası taşımaktadır (Popper, 2003, s. 80). Bu durum öndeşlerle hareket eden bir bilim için, toplumsal sorunların çözümünde gerekli olan varsayımları oluşturmada yetersizdir ve yöntem-bilimsel olarak hatalıdır. Popper'ın salt tarihsicilik ve determinizm iddialarına ek olarak Beams Marksizm'i modası geçmiş toplumsal üretim ilişkileriyle doğrudan çatışmaya giren güçlerin gelişmesinde doğduğunu açıklar. Yani Beams'e göre Marksizmin öne sürdüğü eleştirilerin günümüz konjonktüründe karşılığı olmamakla beraber hatalı ve eksiktir (Beams, 1998).

Popper'a göre Marx'ı yanılta durum, belirlenimciliğin² soyut kuramından daha çok, bu kuramın Marx'ın sosyal bilim anlayışı üzerindeki etkisidir (Popper, 2003, s. 81). Popper'ın Marx'ı ütöpik olarak nitelendirdiği bilimsel yönteminin temelinde, sadece belirlenimcilik anlayışı değil aynı zamanda, mantıksal pozitivizmin bir görüngüsü olan bilimsel öndeşlerin, tarihsel ve toplumsal süreçlerin ana gelişim hatlarını öngören kehanet karşılaştırması ve eleştirisi de bulunmaktadır³.

Popper, Marxists metodolojinin özünde, toplumların iktisadi dürtülerinin ve sınıfların çıkarlarının tarihsel süreçlerin ana hareket noktasını oluşturduğunu belirtir ve bu durum ona göre tarihin materyalist yorumundan başka bir şey değildir (Popper, 2003, s. 93-94). Marx ve Engels'in metodolojilerini nitelendirmek için kullandığı tarihsel maddecilik terimi Popper'a göre hatalıdır. Çünkü Popper'a göre tarihsel olarak mutlak öndeşlere dayanan "tarihsel maddecilik" yanlışlanabilir ve test-edilebilir değildir.

Tarihsel olarak mutlak öndeşler üzerine kurgulanan ve toplumsal ve sınıfsal süreçler dikkate alındığında kaçınılmaz bir gelecek olan sosyalizm, Marx'a göre toplumun öznel bir parçası olan bireyin kendi bilincine varışıdır. Komünizm⁴ ise sınıfların kurtuluşu sürecinde tarihin ve tarihsel süreçlerin zorunlu olan evresidir. Bu durum komünizmin mutlak geleceğinin zorunlu ve dinamik ilkesidir (Marx, 2013, s. 123). Bu durumu Leon Trotsky şu sözlerle ifade etmektedir.

"Gelişme sürecinde sınıf ayrımları ortadan kalktığında ve tüm üretim bütün ulusun geniş bir birliğinin elinde toplandığında, kamu gücü siyasi karakterini kaybedecektir. Siyasal iktidar, tam anlamıyla, bir sınıfın diğerini ezmek için örgütlenmiş gücünden başka bir şey değildir. Proletarya, burjuvaziyle mücadelesi sırasında; koşulların zorlamasıyla, bir devrim yoluyla kendisini bir sınıf olarak örgütlemek zorunda kalırsa, kendisini yönetici sınıf haline getirirse ve bu şekilde eski sınıfları zorla ortadan kaldırırsa... sınıf karşıtlıklarının ve genel olarak sınıfların varoluş koşullarını ortadan kaldıracak ve böylece bir sınıf olarak kendi üstünlüğünü ortadan kaldırmış olacaktır (Trotsky, 2017, s. 21)."

Ayrıca tarihsel bir öndeş sonucu ortaya çıkacak olan komünist toplum yapısı gerçekleştiğinde, sınıfsal ve bireysel tüm sorunlar ortadan kalkacak ve iş bölümüne bağımlı olan tüm sınıflar kendilerini geliştirebileceklerdir.

² Popper'ın Marx'ın yöntemsel açıdan çokça kullandığı belirlenimcilik (Determinizm) anlayışını eleştirisinin temel nedeni bilimsel ifadeleri bilimsel olmayan ifadelerden ayırma çabası olmuştur. Popper'ın yanlışlanabilirlik ya da test-edilebilirlik olarak nitelendirdiği yönetime göre, bilimsel ifadeler mutlak öndeşlerden ziyade yanlışlanabilir ve test-edilebilir özellikler taşımalı ve bilimsel iddiasını güçlendirmelidir. Yani Popper bilimsel olan ile bilimsel olmayan arasındaki ayrımında birtakım deterministik özellikler taşıyan metodolojik yöntemden ziyade, yanlışlamacılık-yanlışlanabilirlik kriterini önermiştir (McLachlan, 1980, s. 66-67).

³ Fakat Cobban, Popper'ın Marx ve Marksist yöntemin eleştirilerini değerlendirirken Popper'ın *The Open Society and Its Enemies Vol1-2*'deki Platon ve Hegel'e karşı yapılan sert eleştirilerden ziyade Marx'a yöneltilen eleştirilerin daha yumuşak olduğunu belirtmiştir (Cobban, 1954, s. 122).

⁴ Marx'a göre komünizm, kapitalist üretim tarzının bir sonucu olan özel mülkiye olgusunun ortadan kaldırılması aracılığıyla sınıfsal açıdan olumlu bir gerçeklik ve gelecektir. Yani komünizm metodolojik açıdan olumsuzlanmanın olumsuzlamasıdır: *Negation of the Negation*. Daha geniş bilgi için Bkz. (Marx, 1844 El Yazmaları, 2013, s. 122)

Marx, tarihsel öndeşimler sonucunda geliştirmiş olduğu materyalist tarih anlayışının birtakım sonuçları da beraberinde getirdiğini belirtir. Bunlardan ilki üretici güçlerin ve sermaye sahiplerinin gelişimi sonucuna bağlı olarak bir muhalif sınıf ortaya çıkması. İkincisi, egemen sınıflarca oluşturulan iktisadi gücün, tarihsel süreç içerisinde her dönemde keline özgü idealist devlet tipinde pratik karşılığını bulması ve bu nedenle sınıfsal çatışmaların, hâkim sınıflara karşı gerçekleşmesi. Üçüncüsü, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan tüm devrim tipolojilerinden farklı olarak Komünist devrimin, bütüncül bir sınıf savaşımından ziyade sınıfları ortadan kaldırmayı amaçlamasıdır. Yani karşıt sınıf egemenliğini, tüm sınıfları ortadan kaldırarak gerçekleştirmesidir. Dördüncü ve son olarak, Komünist devrim anlayışının, idealist devlet yapısı kontrolünde, sermayeyi elinde bulunduran hâkim sınıfları devirme amacından ziyade, feodal kökenli sistemin kalıntılarını kökten temizlemek olanağını sağlaması ve toplumsal yapıyı tamamen yeni bir yapı üzerine oturtulması bakımından gerekli ve zorunlu olarak görülmesidir (Marx & Engels, 1992, s. 60-63). Marx'ın tarihsel maddecilik anlayış üzerinde kurguladığı bu dörtlü yapı Popper'a göre tarihsel bir kehanetten öte değildir. Çünkü sistemin ilerleyişi ve evrilişi mutlak olarak Marx'ın tarihsel öndeşimlerine göre gerçekleşecektir. Bu durum da yanlışlanamaz ve eleştirilmez bir yapıyı beraberinde getirecektir. Popper'a göre yanlışlanamayan ve yönetsel açıdan eleştirilemeyen her yapı bilimsellikten uzaktır.

Marx'ın sermayeyi bu şekilde görmesindeki sorunun temel nedeni ve Popper'ın karşı çıkmasındaki ana etken, Colletti (1974), Sayer (1987), Holloway (2005)'e göre, onun toplumsal eylemleri (aktif insan müdahalesini) dışarıda bırakması, üretim ilişkilerini politik ilişkilerden ayırması, sınıf mücadelesini sermaye birikiminden ayırması ve emeği sermayeden ayrılması ve böylece içsel ilişkiyi kabul etmemesidir. Ayrıca bu durum, emek ve sermaye arasında olduğu kadar politik ve ekonomik arasında da önemli bir etkileşime neden olur. Çünkü sermayeyi bir "şey" olarak değil, toplumsal çatışmalar tarafından şekillendirilen, kitlelerin pratik siyasi faaliyetleri tarafından dolayımlanan ve toplum tarafından bozulan veya dönüştürülen, tarihsel olarak belirli bir toplumsal biçimler kümesi olarak tanımamıza izin verir.

Marx toplumsal yapının ilerleyişindeki son evrenin komünist toplumla noktalanacağını belirtmekte ve insan onuruna uygun yaşamışın ancak bu pratikle gerçekleşeceği ön görüşünde bulunmaktadır. Marx'a göre;

"-oysa herkesin bir başka işe meydan vermeyen bir faaliyet alanının içine hapsolmediği, herkesin hoşuna giden faaliyet dalında kendini geliştirebildiği komünist toplumda, toplum genel üretimi düzenler, bu da benim için, bugün bu işi, yarın başka bir işi yapmak, canımın istediğince, hiçbir zaman avcı, balıkçı ya da eleştirici olmak durumunda kalmadan sabahleyin avlanmak, öğleden sonra balık tutmak, akşam hayvan yetiştiriciliği yapmak, yemekten sonra eleştiri yapmak olanağını yaratır. Toplumsal faaliyetin bu şekilde sabitleşmesi, kendi ürünümüzün, bize hükmeden, bizim denetimimizden kaçan, beklentilerimize karşı koyan, hesaplarımızı boşa çıkaran maddi bir güç halinde bu toplaşması, zamanımıza kadarki tarihsel gelişmenin belli başlı uğraklarından biridir (Marx & Engels, 1992, s. 55)."

Marx yukarıda söz ettiği özgürlüğün, bazı dış amaçlar (iktisadi dürtüler) zorunluluğu sonucu ortaya çıkan angaryanın bittiği yerde başladığını, bu sebeple de maddi üretim sonucu oluşan alanların ayrı değerlendirilmesi gerektiğini söyler (Becerme, 2010, s. 52). Bu açıdan Popper, Marx'ın tarihsel ve toplumsal süreçleri değerlendirmesindeki merkez unsurun, birey onuruna yakışmayan durumların düzeltilmesi, iş koşullarındaki eşitsizliğin ve angaryanın kaldırılması ve tüm bu durumların insan onuruna uygun hale getirilmesi olduğunu belirtir (Popper, 2003, s. 124-125). Bu nedenle her ne kadar Marx, metodolojik olarak sosyolojik determinizmi kabul etse de Popper'a göre "açık toplum" görüşü fikrini benimsemektedir (Cobban, 1954, s. 122).

İktisadi koşullar ve toplumsal süreçler sonucu ortaya çıkan fikirler arasında, tek taraflı ve mutlak bir bağlantıdan ziyade girift ve karşılıklı bir bağlantı olduğunu belirten Popper, iktisadi örgütlenmenin ve diğer bilimlerin dinamik gelişimlerinde, birbirlerine

karşı sorumlu olduklarını ve herhangi birinin kaldırılması durumunda sonuçların çok daha farklı noktalara evrileceğini belirtmektedir (Popper, 1989b, s. 101-102). Popper'a göre Marx'ın materyalist tarih yorumu dikkate alınmamalıdır (Popper, 1989b, s. 103). Çünkü Marksist metodolojideki tüm değerlendirmelerin arkasında iktisadi süreçler ve arka planlar bulunmaktadır. Popper'a göre bu durum yöntem-bilimsel açıdan hatalıdır ve Marksist yöntemin bu anlayışı, bilimsel olmaktan çok, değerli bir öneri olarak kabul edilebilir.

Popper'a göre Kapital'in temel konusu ve üzerinde durduğu yegâne sorun, sermaye sahipleri ve işçi sınıfı arasındaki çelişkiler ve çatışmalardır. Marx'a göre bu çelişki ve çatışmalar sonucunda herhangi bir uzlaşım olmayacaktır. Hatta karşılıklı çatışma ve sınıfsal savaşım da giderek aratacaktır. Marx, bu durumun düzelmesinin ancak kapitalist sınıfının ortadan kalması ile olacağını belirtmektedir (Popper, 1989b, s. 139-140). Marx'ın bilimsel yönteminde ve öğretilerinde temel iki hata belirleyen ve metodolojik olarak eleştiren Popper'a göre Marksist temelli bilimsel bulanıklığın ilki, toplumsal sorunların çözümü için ortaya atılan ve mutlak kabul edilen öndeyişler, ikincisi ise tarihsel süreçte ortaya çıkan çatışmalara getirilen önerileridir (Becerme, 2010, s. 54). Bu iki metodolojik bulanıklığın temelinde yatan neden; sadece materyalist bir tarih anlayışıyla ortaya çıkan tarihsici bakış açısı değil, aynı zamanda Marksist devlet pratikleridir.

Popper, Marx'ın kapitalizmin giderek daha vahşi bir hal alacağı, dizginlenmeyeceği ve kendi krizlerini üreterek kendi kendini yok edeceği fikrini de eleştirmektedir. Popper'a göre Marx'ın öndeyişleri hatalıdır ve dizginlenmemiş kapitalizm bir distopyadır⁵. Marx'tan sonra; demokratik yapıların gelişimi, anti-demokratik yapıların oluşumunun engelleyen demokratik kurumların ilerleyişi ve kapitalist üretim tarzı sonucunda giderek artan emeğin üretkenliği, toplumsal ve sınıfsal sefaleti önemli ölçüde kaldırmıştır (Popper, 1989b, s. 167). Bu durum Popper'a göre Marx'ın yöntemsel ve öğretisel olarak hatalı olduğunun ispatıdır. Çünkü Marksist metodolojinin kullanmış olduğu yöntem, toplumsal sorunların çözümünde mutlak öndeyişler ve öngörülerle hareket etmektedir. Kapitalizmin geldiği bugünkü nokta, Popper'a göre bu durumu yanlışlamaktadır. Fakat Popper'ın aksine Marx, Clarke (1994, 2016)'anın da açıkça beyan ettiği gibi, kapitalizmin dinamiklerini ('kapitalizmin sözde kriz eğilimleri' dahil) ve ayrıca 'kapitalizmin geleceğini algılamaz. Ya da başka bir deyişle Marx, sermayeyi tarihsel olarak özgül toplumsal ilişki biçimlerinin veya toplumsal iş bölümü biçimlerinin ötesinde özerk bir güç olarak görmez.

Bu duruma ek olarak kapitalist sistem içinde, emek gücünün metalaştığını iddia eden Marx'a şiddetle karşı çıkar. Popper, kapitalist düzendeki emek gücünün kölelikle ilişkilendirilmesinden ve insanların pazarda satılan bir meta anlayışla ifade edilmesinden nefret ettiğini belirtir (Popper, 1989b, s. 177).

2.2. Tarihin Sınıf Savaşmaları ve Çatışmaları Tarihi Olarak Görülmesinin Eleştirisi

Popper'a göre tarihsel süreç içerisinde sınıf çatışmaları incelendiğinde, ortaya çıkan durum; Marksist anlayışın oldukça dışındadır. Yöneten ve yönetilen sınıflar arasındaki çıkar ayrımı ve çatışmaları, o kadar farklı bir boyuttadır ki, Marksist metodolojinin kullandığı yöntemsel inceleme, aşırı basitleştirici bir formdadır. Popper, bu durumu şu örnekle ifade etmektedir (Popper, 1989b, s. 108).

“Orta çağ tarihinin büyük konularından biri, papalar ile imparatorlar arasındaki kavgalar, yönetici sınıf içindeki çatışmanın bir örneğidir. Bu kavgayı sömürülen sömürülen arasındaki bir kavga olarak yorumlamak besbelli imkansızdır. (Tabii Marx'ın sınıf kavramını bu ve buna benzer durumları da içine alacak şekilde genişletmek ve tarih kavramını Marx'ın öğretisi önemsiz bir biçimde doğru olana, bir totoloji haline gelene dek daraltmak mümkündür; ama bu da Marksçılık anlamdan yoksun kıldır.)”

⁵ Marx ve Engels fikirlerini ve kuramlarını bilimsel olarak lanse etse de Vieira'a göre Marksist kuramlar ve teoriler açıkça ütopya ve distopya unsurlarını birlikte barındırmaktadır. Marx ve Engels, tarihsel gelişimi dikkate alarak geleceğin istikrar ve mutluluk getireceğini vaat etmektedir. Bunu da tarihsel bir sürecin zorunlu sonucu olan kapitalizmin kendi kendini yıkmasına yani -*tarihsel materyalizme*- dayandırmaktadır. Bu süreç gerçekleşirken de Marx, kolektif bağlamda bireylerin, bu yıkımın hızlanmasına mecburen yardım edecekleri öngörüsünde bulunmaktadır. Yani -*tarihsel materyalizmin*- akli oluşunun kabulü (Vieira, 2010, s. 13-15). Bu bağlamda, tarihsel materyalizm yöntemsel açıdan distopik birtakım unsurları barındırırken, diyalektik materyalizm distopik yapıları içselleştirmiş ve bünyesinde barındırmıştır.

Marx'ın sınıfsal analizinin ciddiye alınması halinde, tarihsel süreçte ortaya çıkan bütün çatışmaların; sömüren-sömürülen, yöneten-yönetilen olarak adlandırılması, Popper'a göre önemli ölçüde hatalı ve tehlikelidir. Metodolojik olarak böyle bir hata yapıldığında, gerçek problemlerin tek nedeni sınıf çatışmaları olarak görülecektir. Böyle bir durumda, Popper'a göre toplumsal açıdan her türlü kaos ortamının tetikleyicisini, tek tipleştirecek ve toplumsal sorunların tek tip yapı üzerinden değerlendirilmesine neden olacaktır (Becermen, 2010, s. 56). Bu bağlamda; Marx'ın tarihi sınıf savaşlarının ve çatışmalarının tarihi olarak görmesindeki en temel neden, materyalist tarih anlayışıdır. Yani Popper'a göre tarihsicilik yaklaşımıdır. Bu durum da yukarıda bahsedilen tek tipleşmenin kavramsal olarak dışı vurumudur.

Fakat Mentinis (2006)'ya göre Popper'ın belirttiği kavramsal tek-tipleşme, Marx 'da ve Marksist metodolojide bulunmamaktadır. Çünkü Marksist yaklaşım, aşağıdan gelen kitlesel eylemlerin toplumsal değişim ve tarihsel olaylar yaratabileceğini savunur ve bu olaylar birtakım olasılık koşullarına neden olacaktır. Buda, "geleceğe yönelik radikal bir açılım üretmek" için ezilenlerin toplumsal tahayyülünü (pratik -eleştirel faaliyet) yeniden kıskırtabilir ve dönemsel anlamda farklılık taşıyan değişim ve dönüşümlere neden olabilir.

Popper'ın eleştirilerindeki en temel argümanlardan bir olan sınıf çatışmaları konusu, oldukça önemlidir. Çünkü tarihsel ve toplumsal süreçlerdeki ortaya çıkan olgular sadece emek-sermaye, yöneten-yönetilenler arasında oluşmamaktadır. Buna ek olarak tarihsel olaylar dikkate alındığında, yönetenlerin de bir çatışma içerisinde bulunduğu, siyasi, sosyal ve toplumsal yapıların sadece iktisadi kurumlardan oluşmadığı da Popper eleştirilerinin dayandığı bir başka noktadır.

Sonuç olarak bakıldığında; Popper, sorunlu ve eksik olarak tanımladığı Marksist tarih yorumunda farklı olarak tarihi, bir dizi kronolojik aşama, pürüzsüz, doğrusal, evrensel bir yasaya göre birbirini takip eden aşamalar olarak görmediği anlamı çıkmaktadır. Fakat Hobsbawm, (1965); Fleischer, (1973); Sayer & Corrigan, (1983); Levine, (1984); Larrain, (1986) gibi birçok düşünürü göre Popper'ın bu yaklaşımı hatalıdır. Çünkü Marx'ın da pek çok defa belirttiği gibi gelecek hakkında yapılan değerlendirmeler, tarihsel ve toplumsal süreçler göz ardı edildiğinde hatalı ve gerçeklik dışıdır.

3. Bilimsel Bütüncüllüğe Eleştiri

Marx'ın tarihsel süreçleri incelerken kullandığı bütünsellik (holizm) yaklaşımını, Popper metodolojik açıdan reddetmektedir. Bu reddedişlerin ve eleştirilerin temelinde yatan iki nedenden ilki, bütünün temel bir doğasının ve değişmeyen bir özünün olduğunun kesin kabulüdür. Popper'a göre böyle bir özün kabulü ve kavranışı imkansızdır. İkincisi, bütüncül bir yöntem ile tam kontrolün sağlanmasına duyulan güvendir. Popper'a göre bütüncül bir yöntemle ortaya koyulan soyut bilgi nosyonu temelinde, "toplum kontrol edilemez ve toplumsal yapıları hakkında değerlendirmelerde bulunulamaz" anlayışını barındırmaktadır (Ateeq, 2019, s. 50).

Popper, holizm eleştirilerinin temelini; bir bütünün, parçalardan daha fazlasını içinde barındırdığı fikrine dayandırmaktadır. Yani Popper'a göre bütünsel bir yapının oluşumu, kendisini meydana getiren parçalarla olan ilişkilerin haricinde, farklı dış etmenlerinde barındırır. Yani bütünselliğin oluşumunda dış etmenlerin parçalar üzerinde kendi özgü etkileri vardır. Bu nedenle Popper; iktisadi, siyasi ve sosyal süreçlerde ortaya konulan holistik somut tasvirlerin, bilimsel bir bakış açısı ile kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Buna ek olarak Popper, şimdiye kadar bir bütünün tüm yönlerini kapsayan, bilimsel bir betimleme örneğinin alıntılamadığını belirtmektedir. Çünkü her ne kadar yapının ön kabulünde bütünsellik iddiası olsa da Popper'a göre ihmal edilen yönleri her zaman olacaktır (Popper, 1957, s. 79). Bu bağlamda Popper, holistik bakış açısının hem kavramsal hem de mantıksal olarak hatalı olduğunu belirtmektedir (Popper, 1961, s. 76). Popper'a göre;

"Holistler tarafından kullanıldığı şekliyle "bütün" kelimesi belirsizdir. Bir anlamda, bir şeyin tüm özelliklerinin veya yönlerinin ve özellikle onu oluşturan parçalar arasındaki

tüm ilişkilerin toplamı olarak alınır. Bu bilimsel olarak incelenemez. Başka bir anlamda, söz konusu şeyin bir yığından ziyade organize bir yapı gibi görünmesini sağlayan bazı özel niteliklerini veya yönlerini ifade eder. Bu tür bütünlerin bilimsel çalışması mümkündür.”

Burada Popper'ın ulaşmak istediği şey; ister sezgisel olsun ister söylemsel, tüm bilgilerin soyut kavramlardan oluştuğudur (Ateeq, 2019, s. 50). Popper'a göre metodolojik açıdan bütünün somut yapısı asla kavranamaz ve bütünün parçalardan daha fazla olduğu savunulamaz. Yani Marx'ın tarihsel süreçleri bir bütün olarak kabul edip mutlak öndeşlerde bulunması, yöntem-bilimsel olarak hatalıdır.

Fakat Karl Popper'ın; Marx ve Marksistler için "*tarihin kesinlikle önceden belirlendiğini*" ve Marksizmin "*tarihsel kehanetler,*" veya "*gerçekleşmeyen tahminler*" hakkında ortaya koyduğu değerlendirmeler, Swingewood göre hatalıdır. Çünkü Karl Popper, Marx'ın tarihsici bir düşünür olarak konumlandırmaya çalışırken, Kapital'in Birinci Cildinden bazı pasajlar dayanarak yaptığı açıklamalar Swingewood'a göre sorun ve kusurludur. Popper bu eleştirileri yaparken, Marx'ın "Diğer tüm yasalar gibi, (bu genel yasanın) işleyişi, analizi burada bizi ilgilendirmeyen birçok koşul tarafından değiştirilir" şeklindeki temel ifadesini tamamen görmezden gelmiştir (Swingewood, 1975, s. 31).

Popper'ın holizmi reddetmesinde ve eleştirmesindeki diğer bir neden ise; holistlerin yani bütünsel bir bakış açısı ile tarihsel ve toplumsal süreçleri değerlendirenlerin; bir toplumun bütünün incelmeyi planlamakla kalmayıp, aynı zamanda onu bir bütün olarak kontrol etmeyi ve yeniden inşa etmeyi planlamalarıdır. Popper'a göre bu hatalıdır. Çünkü holizm, toplumsal ve tarihsel değerlendirmelerde, bütünsel kontrolün basit olduğunu varsayarken, bütünün bileşenleri arasındaki ilişkiler sonucunda oluşacak farklı ilişkiler ihmal etmektedir. Bu durum da, bütünün kontrolünün imkansızlığını ortaya çıkarmaktadır. Yani sosyolojik bir faktör sonucu ortaya çıkan iktisadi sonuçlar kontrol edilmeye çalışıldığında bu kontrol, farklı ilişkileri veya faktörleri ortaya çıkarır. Bu yeni ilişkiler; holistik bir bakış açısı ile kontrol edilseler bile, farklı faktörlerin ortaya çıkışına neden olacağı için sonsuz bir gerilemeye yol açmaktadır (Ateeq, 2019, s. 51). Bu anlamda Popper'ın, bütünsellik eleştirisinin en temel nedeni, sürekli geriye doğru atan metodolojik paradokslardır.

Sonuç olarak bakıldığında, holizme yönelik Popper'ın yöneltmiş olduğu her iki eleştiride, Marx'ın tarihsel ve toplumsal süreçleri değerlendirmede kullandığı bilimsel mutlakiyetçiliğe karşı olmuştur. Popper'a göre toplumsal gerçekliğin özü ve temel doğası olduğu ön kabulüne inanmak yanlıştır. Yani Marx'ın toplumsal süreçlerde gizli yasaların olduğu, bu yasaların toplumu kontrol etme ve yeniden inşa etme planı, Popper'a göre mantıksal olarak hatalıdır ve metodolojik olarak ciddi zaafılar içermektedir.

4. Diyalektik Materyalizm ve Deterministlik Yöntemlerin Popperian Bakış Açısı ile Eleştirilmesi

Marx'a göre iktisadi hayatın gelişimi, üretici güçlerin gelişmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Bireylerin ve toplumların hayatta kalma araçlarını ve kendilerini yeniden üretme biçimlerini "üretim tarzı" olarak nitelendiren Marx'a göre üretim tarzındaki değişim, üretici güçlerdeki değişim ile başlar (McLellan, 2000, s. 177). Bu nedenle Marx, üretim tarzının, bireyler arasındaki ilişkileri de içeren maddi bir yaşamı inşa ettiğini düşünmektedir.

Üretim tarzının toplumların ve bireylerin maddi yaşamını inşa ettiğine inanan Marx'a göre, üretim tarzı bir tür insan etkinliğidir ve bu etkinlik birey ilişkilerinde ve iradesinde tamamen bağımsızdır ayrıca üretim tarzının kaçınılmaz bir sonucudur. Marx'a göre tarihsel süreç içerisinde -ister feodal dönem ister kapitalist dönem olsun- tüm toplumsal ilişkiler, mevcut dönemin üretim tarzının zorunlu bir sonucu olarak oluşmuş ve gelişmiştir. Popper'a göre Diyalektik Materyalizmi temel alan bu metodolojik yöntem, hatalıdır ve eksiktir. Çünkü tarihsel ve toplumsal süreçlerin oluşumunu ve gelişimini sadece ekonomik temelli deterministlik bir anlayışla yorumlamak, bu süreçlerin

oluşumundaki diğer siyasi ve sosyal faktörlerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Ateeq, 2019, s. 45).

Marx; bir toplumun yeniden şekillenmesi ve inşasında, sınıf karşıtlığı teorisini ortaya koymaktadır. Bu teoriye göre toplum, üretici güçlerin ve sermaye sahiplerinin belirli bir gelişim aşamasında ortaya çıkan sınıf karşıtlığıyla yeniden şekillenmektedir. Marx'a göre buna neden olan durum ise emeğin çatışmasıdır. Tarihsel süreç içerisinde sömüren ve sömürülen sınıflar arasında sürekli olarak gerçekleşen bu çatışmanın temelinde, sınıf bölünmesi vardır. Üretim araçlarının denetimine sahip olan kapitalist sınıf ve sermaye sahibi tarafından çalıştırılan yani sömürülen sınıftır. Marx'a göre bu iki sınıf arasındaki çatışmalar, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan tüm toplumsal ilişkilerin temelinde yatan etkenlerin başında gelmektedir ve toplumun şekillenmesindeki en önemli argümanlardır (Elster, 1986, s. 81-82). Marx'ın tüm toplumsal ilişkileri sınıfsal bir temelde inceleyen deterministlik bakış açısı, Popper'a göre hatalıdır. Her ne kadar Popper, "*tarihin tümü sınıf kavğalarında ibarettir*" düşüncesini değerli bulsa da bilimsel anlamda çok da önemsememektedir. Çünkü Marx'ın sınıf karşıtlığı üzerine kurmuş olduğu mutlak öndeşimler, tarihin her döneminde geçerli olmamıştır. Bu durum Popper'a göre bilimsellikten yoksundur ve tarihsel kehanetlere bezemiş sahte peygamberin öndeşimleridir. (Alsancak, 2015, s. 89-90).

Marx'a göre toplumun yeniden şekillenmesi ve inşası sonucunda daha iyi bir üretim ilişkisi kurulacaktır. Kurulan yeni üretim ilişkisi, eski üretim ilişkileri sonucunda ortaya çıkan tüm sorunları çözebilecek ön kabulü üzerine kurludur. Marx, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir (Balibar, 2007, s. 82);

"Belirli bir gelişme aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri ... şimdiki kadar çerçeve içinde işledikleri mülkiyet ilişkileriyle çatışmaya girerler. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişme biçimleri olmaktan çıkıp onların kösteklerine dönüşür. Sonra bir toplumsal devrim dönemi başlar. Ekonomik temeldeki değişiklikler er ya da geç tüm muazzam üstyapının dönüşümüne yol açar ... Yeterli olduğu tüm üretici güçler geliştirilmeden hiçbir toplumsal düzen asla yıkılmaz ve yeni üstün üretim ilişkileri asla eskisinin yerini almaz. Varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan maddi koşullardan önce olanlar, eski toplum çerçevesinde olgunlaşmışlardır. Dolayısıyla insanlık kaçınılmaz olarak yalnızca çözebileceği görevleri üstlenir, çünkü daha yakından inceleme her zaman sorunun kendisinin yalnızca çözümü için maddi koşullar zaten mevcut olduğunda veya en azından oluşma sürecinde ortaya çıktığını gösterecektir."

Yani üretim araçlarının gelişmesiyle "mülkiyetin doğası" değişir ve mülkiyet doğasının değişim ve dönüşümü emek çatışmasını değiştirir. Dolayısıyla Marx'a göre tarihin her aşamasının kendi çelişkileri ve bu çelişkiler -çoğu zaman çatışmaları- yönetmek için özel bir mücadele gerektiren mücadele araçları vardır. Örneğin sermaye öncesi mücadele biçimi toprak sahipleri ve serfler arasında iken, sermaye üretim tarzında bu durum, kapitalistler ile proleterler arasındadır (Bober, 1927, s. 5-6). Popper'a göre Marx'ın deterministlik bir yapı üzerinde kurguladığı ön kabulleri, ciddi anlamda hatalıdır. Çünkü, materyalist bir tarih anlayışı -tarihsici- ile yapılan değerlendirmeler yanlışlanamamaktadır. Bu da Popper'a göre, Marx'ın yönetsel olarak sunmuş olduğu argümanların bilimsellikten uzak olduğunun bir kanıtıdır (Ateeq, 2019, s. 49-50).

5. Sonuç

Popper'ın bilimsel metinleri değerlendirmede metodolojik olarak yanlışlama ölçütünü getirmesi ve metnin bilimselliğini doğrulamadan ziyade yanlışlanabilir olmasına dayandırması yöntem-bilimsel tartışmalar açısından bir devrim niteliğindedir. Ayrıca Popper'ın tümevarımsal önermeleri kabul etmemesi ve eleştirmesi, modern metodolojik tartışmaları çok farklı bir noktaya taşımaya neden olmuş ve tüm bu tartışmalar da Popper'ı birincil başvuru kaynağı haline getirmiştir.

Popper'ın tümevarımsal yöntemlere getirdiği eleştiriler göz önüne alındığında; Popper'a göre, Marx'ın bilimsel mutlakiyetçiliği rasyonel olarak savunulamaz ve tarihsel ve toplumsal süreçlere ilişkin yaklaşımları materyalist bir bilim anlayışıyla gerçekleştiği

için rasyonellikten ve bilimsellikten uzaktır. Popper'a göre Marx'ın kullanmış olduğu tarihsici yaklaşımın iki temel varsayımı vardır. Birincisi, tarihte bizi yöneten mutlak gizli yasalar vardır. İkincisi; sosyal gruplar, belirli yasalara göre işleyen organik birlikler gibidir. Popper, tarihsici yaklaşımın inandırıcı olmadığını savunmaktadır ve mutlak yasalara göre işleyen bir bütünün temel bir doğası olduğunu belirtmektedir. Popper ister sezgisel ister söylemsel olsun, tüm bilginin soyut kavramlardan oluştuğunu savunur ve bütünün somut yapısının asla kavranamayacağını belirtmektedir. Popper, tarihsici biçimi nedeniyle Marx'ın materyalist ve deterministik bilim anlayışını reddeder. Ayrıca Marx'ın mutlak ön kabullere dayanan bilim anlayışı, nihayetinde onu sosyolojik determinizme ve ekonomik tarihsiciliğe götürür. Bu durumda Popper'a göre, Marx'ın sisteminde çıkarlarımızı sosyal sisteme dayatamayacağımız sonucunu ortaya çıkarır. Yani toplumsal gelişmenin fiziksel üretim araçlarına bağlı olduğuna inanmak Popper'a göre makul değildir.

Popper'a göre bilgimizi oluşturan fikirler, maddi araçlardan daha temeldir ve bilgi sahibi olursak iktisadi sistem ve teknolojiler inşa edilebilir. Vahşi bir toplumda; makineler ve fiziksel üretim araçları olsa bile, bilgi eksikliği nedeniyle kullanılamazlar. Dolayısıyla Popper, bilginin maddi araçlara bağlı olmadığı sonucuna varır ve Marx'ın tarihsici bakış açısı ile ortaya koyduğu toplumsal ön kabullerin insanlık karşıtı sonuçları olduğunu iddia etmektedir.

Sonuç olarak, materyalist bir bilim anlayışı Popper'a göre nihayetinde belirli bir siyasi gündemi teşvik etmekte ve Marx'ın mutlakiyetçiliği ve toplumsal ön kabulleri insanlık dışı olan "şiddetli devrim" fikrine zemin hazırlamaktadır. Popper'a göre tüm bu ön kabuller hatalıdır ve bilimsellikten uzaktır çünkü yanlışlanamamaktadır. Bu nedenle Marx, Popper'a göre bir kâhin ve bir sahte peygamberden öte birisi değildir. Her ne kadar Popper'ın, Marx ve Marksist kurama karşı ortaya koymuş olduğu bu radikal eleştiriler, literatürde ciddi etkiler yaratmış ve kabul görmüş olsa da aslında Marx, ampirist bilim analizi anlayışını reddeden bilimsel bir realisttir. Buna ek olarak Marx, bir "kurucu"- "Newton veya Darwin"- gibi bir "bilim adamı" veya bilgi sistemini kurmaya çalışan bir "yazar" ve burjuva iktisatçıları eleştirdiği tarihsel bir tarihçi de değildir. Popper'ın ve birtakım yöntem-bilimcilerin iddia ettiği gibi kehanet "sözde" tarihsel gelişimin doğal yasalarını bulmak hiçbir zaman Marx'ın amacı olmamıştır. Marx'ın yaptığı sadece, gözlerinin önünde olanları not almak ve onun sözcüsü olmaktır. Tüm Das Kapital, sosyal gerçekliğin mantıksal bir ifadesi olmuştur. Bir başka deyişle Marx'ın bilimsel yöntemi ve metodolojisi; toplumsal pratik karşısında bilimi anlamak, tarihsel olan her şeyi analiz etmektir.

Bu açıdan bakıldığında Popper'ın Marx ve Marksist kuram hakkında düştüğü en büyük yanlış ve hata, Marx'ı köktenci bir yapıyla oluşturduğu ideolojik argümanlarla eleştirmesi olmuştur. Popper'ın içinde bulunduğu liberal ortam ve kültürel yapı bu eleştirilerin en büyük nedenidir.

Kaynakça

- Alsancak, E. (2015). Karl R. Popper'in Tarihsicilik Eleştirisi Ve Tarihsici Toplum Örnekleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas : Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Felsefe Tarihi Bilim Dalı.
- Ateeq, M. (2019). The Absolutism Of Marx And Its Consequences: Focus On Karl Popper's Critique Of Marx. *Journal Of Social Sciences And Humanities*, 58(1), 43-55.
- Balibar, E. (2007). *The Philosophy Of Marx*. (C. Turner, Çev.) London: Verso Books.
- Beams, N. (1998). *The Significance And Implications Of Globalization: A Marxist Assessment (Sep Lecture Series)*. World Socialist Web Site: <https://www.WsWS.org/en/articles/1998/01/glob-j04.html> Adresinden Alındı
- Becermen, M. (2010). Popper'ın Marx'ın Tarih, Toplum Ve Siyaset Görüşünü Eleştirisi Üzerine Bir İnceleme. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 45-59.
- Bober, M. M. (1927). *Karl Marx's Interpretation Of History*. Harvard University Press.

- Clarke, S. (1994). *Marx's Theory Of Crisis*. London: Springer.
- Clarke, S. (2016). *Marx, Marginalism And Modern Sociology: From Adam Smith To Max Weber*. London : Macmillan Academic And Professional Ltd.
- Cobban, A. (1954). The Open Society: A Reconsideration. *Political Science Quarterly*, 69(1), 119-126.
- Colletti, L. (1974). *From Rousseau To Lenin: Studies In Ideology And Society*. New York: Monthly Review Press.
- Elster, J. (1986). *An Introduction To Karl Marx*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Fleischer, H. (1973). *Marxism And History*. New York: Harper & Row.
- Hobsbawm, E. J. (1965). *Karl Marx Pre-Capitalist Economic Formations*. New York: International Publishers.
- Holloway, J. (2005). *Change The World Without Taking Power*. London: Pluto Press.
- Larrain, J. (1986). *A Reconstruction Of Historical Materialism*. London: Allen & Unwin.
- Levine, N. (1984). *Dialogue Within The Dialectic*. Boston: George Allen & Unwin.
- Löwy, M. (2005). *Fire Alarm: Reading Walter Benjamin's 'On The Concept Of History'*. New York : Verso.
- Macey, D. (2001). *The Penguin Dictionary Of Critical Theory*. London: Penguin Books.
- Marx, K. (2013). *1844 El Yazmaları* . İstanbul: Birikim Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (1992). *Alman İdeolojisi*. (S. Belli, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (2011). *Komünist Manifesto Ve Komünizmin İlkeleri*. (M. Erdost, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi*. (T. Ok, & O. Geridönmez, Çev.) İstanbul: Doğa Basın Yayın.
- Mclachlan, H. V. (1980). Popper, Marxism And The Nature Of Social Laws. *The British Journal Of Sociology*, 31(1), 66-77.
- Mclellan, D. (Dü.). (2000). *Karl Marx Selected Writings*. New York: Oxford University Press.
- Mentinis, M. (2006). *Zapatistas The Chiapas Revolt And What It Means For Radical Politics*. London: Pluto Press.
- Özlem, D. (2012). *Tarih Felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap.
- Popper, K. (1989). *Açık Toplum Ve Düşmanları Hegel, Marx Ve Sonrası Cilt 2*. (H. Rızatepe, Çev.) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Popper, K. (1989). *Açık Toplum Ve Düşmanları Cilt 1 : Platon*. (M. Tunçay, Çev.) Ankara: Remzi Kitabevi.
- Popper, K. (2003). *The Open Society And Its Enemies Volume Two: Hegel And Marx*. New York: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Popper, K. R. (1957). *The Poverty Of Historicism*. London: The Beacon Press.
- Popper, K. R. (1961). *The Poverty Of Historicism*. New York: Harper & Row, Publishers.
- Quinton, A., & Norton, A. (2007). Conservatism. R. E. Goodin, P. Pettit, & T. Pogge (Dü) İçinde, *A Companion To Contemporary Political Philosophy 2nd Edition Volume I* (S. 285-311). Oxford: Blackwell Publishing.
- Rosenthal, J. (1998). *The Myth Of Dialectics: Reinterpreting The Marx-Hegel Relation*. London: Macmillan Press Ltd.
- Sayer, D. (1987). *The Violence Of Abstraction: The Analytic Foundations Of Historical Materialism*. New York: Basil Black Well.
- Sayer, D., & Corrigan, P. (1983). Late Marx And The Russian Road: Marx And The Peripheries Of Capitalism. *Monthly Review Press Classic Titles*, 77-94.
- Swingewood, A. (1975). *Marx And Modern Social Theory*. London: Macmillan Education Uk.
- Trotsky, L. (2017). Ninety Years Of The Communist Manifesto . K. Marx, & F. Engels İçinde, *The Communist Manifesto & Its Relevance Today*. New York: Resistance Books.
- Vieira, F. (2010). The Concept Of Utopia. G. Claeys (Dü.) İçinde, *The Cambridge Companion To Utopian Literature* (S. 3-27). Cambridge: Cambridge University Press.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Serdar Dugan (%100)

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Serdar Dugan (100%)
